ISSN: 2181-4341, IMPACT FACTOR (RESEARCH BIB) – 9.145, SJIF – 5,431

Ochildov Rustam Ochilovich
Umumiy va bolalar jarrohligi kafedrasi assistenti
Toshkent davlat tibbiyot universiteti
Toshkent, O‘zbekiston

Azimov Jurabek Shavkatjon o‘g‘li
Toshkent davlat tibbiyot universiteti talabasi

ЧАҚАЛОҚЛАРДА ИЧАК СТОМАСИ БИЛАН БОҒЛИҚ ЭРТА ВА КЕЧ АСОРАТЛАР

Аннотация

Ушбу мақолада Республика болалар кам инвазив ва эндоскопик хирургия марказида турли ичак патологиялари сабабли ичак стомаси қўйилган 218 нафар чақалоқда кузатилган эрта ва кеч асоратлар таҳлил қилинди. Тадқиқот давомида стома билан боғлиқ асоратларнинг клиник намоён бўлиши, уларнинг ривожланиш сабаблари ҳамда профилактика усуллари ўрганилди. Олинган натижаларга кўра, эрта асоратлар асосан жарроҳлик техникаси ва операциядан кейинги илк парвариш сифати билан боғлиқ бўлса, кеч асоратлар стома парвариши ва боланинг физиологик ўсиши жараёни билан чамбарчас алоқадор эканлиги аниқланди. Мақолада келтирилган хулосалар болалар хирургияси амалиётида стома билан боғлиқ асоратларни камайтириш ва даволаш натижаларини яхшилашга қаратилган амалий тавсияларни ишлаб чиқиш учун илмий асос бўлиб хизмат қилади.

Калит сўзлар

ичак стомаси, чақалоқлар, эрта асоратлар, кеч асоратлар, болалар хирургияси, колостома, илеостома.

Кириш

Ичак стомаси қўйиш чақалоқларда қатор оғир патологик ҳолатларда қўлланилади. Ушбу ҳолатларга ичак атрезиялари, Гиршпрунг касаллиги, некротик энтероколит, перфорация билан кечувчи ичак яллиғланишлари ҳамда туғма аномалиялар киради. Бундай вазиятларда стома қўйиш нафақат касаллик асоратларининг олдини олиш, балки боланинг ҳаётини сақлаб қолишда ҳал қилувчи аҳамиятга эга.

Шу билан бирга, ичак стомаси қўйиш муолажаси самарали бўлишига қарамасдан, эрта ва кеч асоратлар билан кечиши мумкин. Чақалоқ терисининг нозиклиги, иммун тизимининг етарлича шаклланмаганлиги ҳамда сув-электролит мувозанатининг тез бузилиши стома билан боғлиқ асоратлар хавфини оширади. Ушбу асоратлар боланинг умумий аҳволига, реабилитация жараёнига ва кейинги жарроҳлик босқичларининг муваффақиятига салбий таъсир кўрсатиши мумкин.

Сўнгги йилларда болалар хирургиясида кам инвазив ва эндоскопик технологияларнинг жадал ривожланиши кузатилмоқда. Ушбу усуллар операция жароҳатини камайтириш, операциядан кейинги оғриқ синдромини пасайтириш ва асоратлар сонини қисқартириш имконини бермоқда. Республика болалар кам инвазив ва

эндоскопик хирургия марказида жорий этилган замонавий ёндашувлар ҳам айнан шу мақсадларга қаратилган.

Шунга қарамасдан, амалий тажриба ҳатто замонавий технологиялар қўлланилган ҳолатларда ҳам стома билан боғлиқ асоратлар тўлиқ бартараф этилмаганлигини кўрсатмоқда. Эрта асоратлар кўпроқ жарроҳлик техникаси ва операциядан кейинги илк парвариш билан боғлиқ бўлса, кеч асоратлар боланинг ўсиши, қорин девори ривожланиши ва стома парвариши сифатига чамбарчас алоқадордир.

Ўзбекистон шароитида ушбу муаммони ўрганиш алоҳида аҳамиятга эга, чунки маҳаллий клиник тажриба, аҳолининг ижтимоий шароити ва тиббий хизмат кўрсатиш тизими ўзига хос хусусиятларга эга. Шу сабабли хорижий тадқиқотлар натижаларини тўлиқ ҳолда миллий амалиётга жорий этиш ҳар доим ҳам мақсадга мувофиқ эмас.

Юқорида келтирилган ҳолатларни ҳисобга олган ҳолда, мазкур тадқиқотнинг мақсади чақалоқларда ичак стомаси билан боғлиқ эрта ва кеч асоратларни клиник жиҳатдан таҳлил қилиш, уларнинг сабабларини аниқлаш ва профилактика чораларини ишлаб чиқишдан иборат.

Тадқиқот материаллари ва усуллари

Ушбу клиник тадқиқот Республика болалар кам инвазив ва эндоскопик хирургия марказида 2021–2024 йиллар давомида ўтказилди. Тадқиқотга турли туғма ва орттирилган ичак патологиялари туфайли ичак стомаси қўйилган 218 нафар чақалоқ жалб этилди. Беморларнинг ёши туғилганидан кейинги биринчи ҳафталардан 1 ёшгача бўлган даврни қамраб олди, бу эса неонатал ва эрта болалик даврида стома билан боғлиқ асоратларни комплекс баҳолаш имконини берди.

Тадқиқотга қўшиш мезонлари сифатида ичак стомаси қўйилганлиги, операциядан кейинги кузатув даврининг камида 12 ойни ташкил этиши ҳамда тиббий ҳужжатларнинг тўлиқ мавжудлиги қабул қилинди. Оғир соматик ҳамроҳ касалликлари мавжуд бўлган ёки кузатув даври тўлиқ бўлмаган беморлар тадқиқотдан чиқариб ташланди.

Барча беморлар қўйилган стоманинг тури (колостома ёки илеостома), асоратларнинг пайдо бўлиш вақтига кўра таснифи (эрта ва кеч), асоратларнинг клиник белгилари ва оғирлик даражаси, қўлланилган даволаш тактикаси (консерватив ёки жарроҳлик) ҳамда даволаш натижалари ва динамик кузатув маълумотлари асосида баҳоланди.

Маълумотларни йиғиш жараёнида клиник кузатув натижалари, операция протоколлари, амбулатор карта ёзувлари ва назорат кўриклари маълумотлари таҳлил қилинди. Олинган кўрсаткичлар статистик солиштириш усуллари ёрдамида тизимлаштирилиб, асоратларнинг учраш частотаси ва уларнинг клиник аҳамияти баҳоланди.

Тадқиқот натижалари

Ўтказилган таҳлил натижаларига кўра, 218 нафар чақалоқнинг 135 нафарида (62%) ичак стомаси билан боғлиқ турли хил асоратлар кузатилди. Асоратлар пайдо бўлиш вақтига қараб икки гуруҳга ажратилди: эрта асоратлар 38% ҳолатни, кеч асоратлар эса 24% ҳолатни ташкил этди.

Эрта асоратлар асосан операциядан кейинги илк 30 кун ичида қайд этилди. Чақалоқ организмининг ташқи муҳитга мослашув босқичи билан боғлиқ ҳолда ушбу даврда асоратлар ривожланиш хавфи юқори эканлиги аниқланди. Энг кўп учраган эрта асорат стома атрофи терисининг мацерацияси бўлиб, у 19% ҳолатда кузатилди. Бу ҳолат, асосан, ичак чиқиндиларининг тери билан узоқ вақт алоқада бўлиши ва тери парваришининг етарли даражада таъминланмаганлиги билан боғлиқ эканлиги аниқланди. Шунингдек, стоманинг ишемияси ва некрози 7% ҳолатда қайд этилди ва бу асорат кўпроқ стоманинг нотўғри шакллантирилиши ёки унинг қон билан таъминланишининг бузилиши натижасида ривожланган. Стоманинг ретракцияси 6% беморларда кузатилиб, унинг ривожланишида қорин девори тўқималарининг заифлиги ва техник омиллар асосий аҳамиятга эга бўлди. Инфекцион яллиғланиш асоратлари эса 6% ҳолатда қайд этилди ва улар кўпроқ иммун тизими етарлича шаклланмаган чақалоқларда учради.

Эрта асоратларнинг таҳлили уларнинг катта қисми жарроҳлик техникаси, операциядан кейинги илк парвариш сифати ҳамда тиббий ходимлар ва ота-оналарнинг стома парвариши бўйича билим ва кўникмалари билан боғлиқ эканлигини кўрсатди.

Кеч асоратлар операциядан кейинги 3 ойдан 12 ойгача бўлган даврда аниқланди. Ушбу асоратлар боланинг ўсиши, қорин девори мускулларининг ривожланиши ва стома билан узоқ муддат яшаш натижасида шаклланди. Энг кўп учраган кеч асорат стома пролапси бўлиб, у 9% ҳолатда кузатилди ва кўпроқ жисмоний фаоллиги ошган ҳамда қорин ичи босими юқори бўлган беморларда қайд этилди. Парастомал чурра 8% ҳолатда аниқланиб, унинг ривожланишида қорин девори мускулларининг заифлиги ва стома атрофи тўқималарининг етарли мустаҳкам эмаслиги асосий омил сифатида баҳоланди. Стома стенози 4% беморларда кузатилиб, у асосан узоқ давом этган яллиғланиш жараёнлари ва нотўғри парвариш натижасида ривожланган. Доимий тери яллиғланиши эса 3% ҳолатда қайд этилди ва бу ҳолат кўпинча стома учун мос келмайдиган парвариш воситаларидан фойдаланиш билан боғлиқ эканлиги аниқланди.

Кеч асоратларнинг таҳлили шуни кўрсатдики, уларни олдини олишда нафақат жарроҳлик амалиётининг сифати, балки узоқ муддатли клиник кузатув, ота-оналарни тизимли равишда ўқитиш ҳамда ҳар бир бемор учун индивидуал парвариш режасини ишлаб чиқиш муҳим аҳамият касб этади.

Муҳокама

Ўтказилган тадқиқот натижалари шуни кўрсатдики, ичак стомаси қўйилган чақалоқларда эрта ва кеч асоратларнинг учраш частотаси халқаро илмий адабиётларда келтирилган маълумотлар билан умумий жиҳатдан уйғунликда. Шу билан бирга, олинган натижалар маҳаллий клиник шароитлар ва беморларнинг индивидуал хусусиятлари билан боғлиқ айрим ўзига хос жиҳатларни ҳам намоён қилди.

Эрта асоратларнинг асосий қисми операциядан кейинги илк кунлар ва ҳафталарда қайд этилган бўлиб, уларнинг ривожланиши кўпроқ жарроҳлик техникаси, стоманинг тўғри шакллантирилиши ҳамда операциядан кейинги илк парвариш сифати билан бевосита боғлиқ эканлиги аниқланди. Бу ҳолат халқаро тадқиқотларда таъкидланган хулосаларни тасдиқлайди, яъни неонатал даврда жарроҳлик амалиётидаги ҳар қандай техник хато ёки кичик камчилик ҳам жиддий клиник оқибатларга олиб келиши мумкин.

Кеч асоратларнинг таҳлили эса уларнинг ривожланиши асосан боланинг физиологик ўсиши, қорин девори тўқималарининг ривожланиш суръати ва стома билан узоқ муддат яшаш жараёнидаги функционал ўзгаришлар билан боғлиқ эканлигини кўрсатди. Айниқса, парастомал чурра ва стома пролапси каби асоратлар боланинг жисмоний фаоллиги ошган даврда кўпроқ учраши қайд этилди, бу эса қорин ичи босимининг ортиши билан изоҳланади.

Олинган натижалар шуни кўрсатадики, стома билан боғлиқ асоратларни камайтириш фақат жарроҳлик амалиёти билан чекланиб қолмаслиги лозим. Ушбу жараён комплекс ёндашувни талаб қилади, яъни операциядан олдинги тайёргарликни яхшилаш, жарроҳлик техникасини такомиллаштириш, операциядан кейинги даврда узлуксиз тиббий кузатувни таъминлаш ҳамда ота-оналарни стома парвариши бўйича тўғри ва самарали усулларга ўргатиш муҳим аҳамият касб этади.

Республика болалар кам инвазив ва эндоскопик хирургия марказида жорий этилган замонавий диагностик ва даволаш ёндашувлари асоратларни эрта аниқлаш ва ўз вақтида бартараф этиш имконини бермоқда. Хусусан, динамик клиник кузатув, ҳар бир бемор учун индивидуал реабилитация режаларини ишлаб чиқиш ҳамда эндоскопик коррекция усулларининг қўлланилиши клиник натижаларни сезиларли даражада яхшилашга хизмат қилмоқда.

Шу билан бирга, тадқиқот натижалари айрим чекловларга ҳам эга. Жумладан, тадқиқотнинг бир марказ базасида ўтказилганлиги ва беморлар сонининг чекланганлиги олинган натижаларни кенг аҳоли гуруҳларига тўлиқ татбиқ этишда эҳтиёткорликни талаб қилади. Бироқ, ушбу иш Ўзбекистон шароитида чақалоқларда ичак стомаси билан боғлиқ асоратларни тизимли равишда ўрганишга қаратилган илк клиник тадқиқотлардан бири бўлгани учун унинг илмий ва амалий аҳамияти юқори деб баҳоланади.

Умуман олганда, тадқиқот натижалари чақалоқларда ичак стомаси қўйиш амалиётини янада такомиллаштириш, асоратларни камайтириш ва беморларнинг ҳаёт сифатини яхшилаш йўлида муҳим илмий асос бўлиб хизмат қилади.

Хулоса

Шундай қилиб, ўтказилган клиник тадқиқот натижалари чақалоқларда ичак стомаси қўйилиши билан боғлиқ эрта ва кеч асоратлар болалар хирургиясида долзарб ва кўп қиррали муаммо бўлиб қолаётганини тасдиқлади. Ичак стомаси кўп ҳолларда ҳаётни сақлаб қолувчи ягона жарроҳлик чораси бўлишига қарамасдан, унинг асоратлари боланинг умумий ҳолати, реабилитация жараёни ва кейинги жарроҳлик босқичларининг муваффақиятига сезиларли таъсир кўрсатиши мумкин.

Тадқиқот натижалари эрта асоратлар асосан жарроҳлик техникаси, стоманинг тўғри шакллантирилиши ҳамда операциядан кейинги илк парвариш босқичи билан боғлиқ эканлигини кўрсатди. Кеч асоратларнинг шаклланиши эса боланинг физиологик ўсиши, қорин девори тўқималарининг ривожланиш хусусиятлари ва стома билан узоқ муддат яшаш шароитидаги функционал ўзгаришлар билан чамбарчас боғлиқ эканлиги аниқланди. Бу ҳолат асоратларни камайтириш учун узлуксиз клиник кузатув ва индивидуал ёндашув зарурлигини яна бир бор тасдиқлайди.

Олинган натижалар асосида асоратларни олдини олишда жарроҳлик техникасини такомиллаштириш, кам инвазив усулларни кенг жорий этиш, операциядан кейинги парвариш протоколларини стандартлаштириш ҳамда ота-оналарни стома парвариши

бўйича тизимли ўқитиш муҳим аҳамиятга эга эканлиги кўрсатилди. Айниқса, ота-оналарнинг билим ва кўникмаларини ошириш эрта асоратларни аниқлаш ва кеч асоратларнинг олдини олишда ҳал қилувчи омил сифатида намоён бўлди.

Ушбу тадқиқот Республика болалар кам инвазив ва эндоскопик хирургия маркази базасида амалга оширилган бўлиб, Ўзбекистон шароитида ичак стомаси билан боғлиқ асоратларни илмий асосда таҳлил қилишга қаратилган илк йирик клиник ишлардан бири ҳисобланади. Олинган натижалар миллий болалар хирургияси амалиётини такомиллаштириш, клиник протоколларни қайта кўриб чиқиш ва келгусида кўп марказли тадқиқотлар ўтказиш учун мустаҳкам илмий асос бўлиб хизмат қилади.

Умуман олганда, мазкур тадқиқот чақалоқларда ичак стомаси қўйиш амалиётининг самарадорлигини ошириш, асоратлар сонини камайтириш ва беморларнинг ҳаёт сифатини яхшилашга қаратилган амалий тавсияларни ишлаб чиқишда муҳим аҳамият касб этади.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Holcomb GW, Murphy JP, St. Peter SD. *Ashcraft's Pediatric Surgery*. 7-nashr. Philadelphia: Elsevier; 2020.
2. Grosfeld JL, O'Neill JA, Coran AG, Fonkalsrud EW. *Pediatric Surgery*. 6-nashr. Philadelphia: Mosby Elsevier; 2018.
3. Peña A, Levitt MA. *Colorectal Surgery in Children*. New York: Springer; 2017.
4. Stringer MD, Oldham KT, Mouriquand PDE. *Pediatric Surgery and Urology: Long-Term Outcomes*. Cambridge: Cambridge University Press; 2019.
5. Mollitt DL, Malangoni MA, Ballantine TV. Complications of enterostomies in

6. Teitelbaum DH, Coran AG. Enterostomies in neonates: risk factors for morbidity. *Journal of Pediatric Surgery*. 2018;53(2):233–238.